

Nevenka Korpič*

VREMENSKE NAPOVEDI NAŠEGA PODEŽELJA

V prispevku govorim o kmečkih vremenskih rekih in pregovorih, ki so nastali na osnovi večstoletnih izkušenj in opazovanjih narave preprostih kmečkih ljudi. Kljub temu da se njihovo »resničnost« da zelo težko dokazati, pa je v vremenskih napovedih našega podeželja veliko zanimivega, odsevajo se preprosta kmetova modrost in dolgoletne izkušnje v preprostem, vsakdanjem kmetovem življenju in mišljenju.

Ključne besede

Vreme, napoved, kmet, podeželje, reki, pregovori

Uvod

Vsak narod hrani v svoji govorjeni ali zapisani zakladnici ljudskega blaga in duha modre izreke in pregovore, ki odsevajo način življenja narodov. Slovenci jih poznamo že od nekdaj, o čemer pričajo številna književna dela od Trubarja naprej. Največ jih hrani ljudstvo, ki je rado vpletalo v govor primere svojih pregovorov in rekov, da bi z njimi obogatilo vsakdanjo govorico. V teh pregovorih je veliko šegavosti, modrosti. Reki in pregovori veljajo za nauke izkušenega prijatelja in ogledalo narodovega mišljenja, saj se v njih zrcalijo razum in bogate izkušnje naroda, narodov značaj, življenjske izkušnje slovenskega človeka, pa tudi prazne vraže in verovanja. Pregovori pomenijo »cvet jezika«, »dragocen zaklad«, »dušno zdravje«, »narodovo šolo«, »zlata zrnca«, »iskre življenjske modrosti« in »zaklad narodove duše«. Reki in pregovori se dvigajo nad vsakdanji jezik, skozi njih pa se ugotavljajo in potrjujejo posamezne resnice. Zato je pomembno, kako to resnico povemo. Vrsta izobražencev, piscev, predavateljev, urednikov uporablja pri svojem vsakdanjem delu pregovore, saj jih vodijo pri delu in ustvarjanju. Pregovore delimo na skupine. Reki in pregovori imajo poučen namen, v njih se kažejo življenjska izkušnja in modrosti naših prednikov. Čeprav so si po vsebini pogosto protislovni, so poučni in polni življenjskih resnic, koristnih tudi za današnji čas.

Kmet: vreme

V preteklosti so se pogosto norčevali iz posameznikov, ki so želeli napovedovati vreme. Vzrok temu so bile pratike, ki naj bi po mnenju večine napovedovale to, česar »preprosti kmečki vremenski

preroki« natančno ne bi vedeli. Pravili so, da se natančnega vremena ne da povsem zanesljivo napovedati. Če pa se posamezniku že posreči »zadeti« pravo vreme, pa je to bolj sreča, ne pa pravilo. Kljub temu pa je med preprostimi ljudmi razširjenih oz. se je vse do danes ohranilo veliko ljudskih vremenskih pregovorov. Še danes mnogi kmečki ljudje napovedujejo vreme po določenih dnevih v letu, svetniku in prazniku: *Če na križevu dež gre, bo iz vsake mele dobra župa* (bo slabo leto).¹ Nekateri vremenski pregovori so namreč takšni, da se po enem samem dnevu napoveduje vreme v daljno prihodnost: *Med božičem in praznikom sv. treh kraljev so ljudje pazljivo opazovali vreme, saj je veljalo, da bo teh dvanajst dni pokazalo, kakšno bo vreme naslednjih dvanajstih mesecev*.² Številne večstoletne kmetove izkušnje v zvezi z napovedovanjem vremena so še danes razširjene med ljudmi: *Kakšni so ljudje, takšno je vreme* (zlobni – grdo, prijazni – lepo).³ Vendar pa so mnoge takšni, da se v nekem daljšem časovnem obdobju uresničijo le redko: *Kakšno vreme Menarda (8. junija) kane, tako cel mesec ostane*.⁴ To pa je varljivo. Le redko se zgodi, da se vreme ravna prav po teh, že vnaprej določenih pravilih. Kljub temu pa kmečki vremenski pregovori niso prazne vraže in so pogosto plod dolgoletnih izkušenj kmečkih ljudi. V njih lahko najdemo veliko resničnega in zanimivega: *Zlato jutro, »posrani« večer*.⁵ Nekateri so objavljeni tudi v pratikah in koledarjih. Tukaj se lahko srečamo še z »umetnimi« vremenskimi pregovori, ki so jih sestavili pisci pratik, koledarjev in avtorji strokovnih člankov. Stari ljudski vremenski pregovori pa so bili zbrani med kmečkimi ljudmi. V dolgih stoletjih je med preprostimi ljudmi nastalo mnogo vraž, po katerih so ljudje napovedovali vreme. Te so nastale v njegovih dolgoletnih izkušnjah vsakdanjega življenja, včasih tudi v povezavi z godovi svetnikov. V glavnem so verjeli, da »morajo vsi glavni svetniki lepo vreme

* Nevenka Korpič, kustosinja etnologinja, Muzej Ormož, Kolodvorska cesta 9, 2270 Ormož.

¹ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

² Inf. Nežka Strnad, Velika Nedelja.

³ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

⁴ Radešček, Slovenske ljudske vraže, str. 243.

⁵ Inf. Krista Bombek, Velika Nedelja.

prinesti«. ⁶ Ljudje so kmalu spoznali, da so različni naravni pojavi tesno povezani z vremenskimi spremembami.

Živali: vreme

Še danes so številni ljudje prepričani, da lahko tudi živali napovejo vreme. To je danes že deloma dokazano, saj se živali ravnaajo po nagonu. Tako živali začutijo naravne spremembe, saj sprememba vremena ne nastopi nenadoma, temveč je to proces. Med ljudmi je razširjena »medvedova« modrost za 2. februar (svečnico): *»V brlogu medved se zbudi. Če sončno je, se obrne. Ve, da zima se povrne, in nazaj zaspí. Če pa je mrzlo, pa vstane, ker ve, da je pomlad že tukaj.«*⁷ Med najboljše vremenske preroke prištevamo pajke in zeleno žabico. O tem je že leta 1901 pisal Gregorij Pečjak v *»Stoletni pratiki dvajsetega stoletja«*. Avtor napoveduje lepo vreme, kadar *»so živali pri svojem delu vesele in urne«*.⁸

- če pajki pridno predejo mreže ali čakajo na že napredenih; rege plezajo kvišku; lastovice lete visoko, slavec poje bolj veselo; škrjanček se dviga v višave; čebele se vračajo kasno domov; mušice plešejo še po sončnem zahodu; petelini zjutraj močno kikirikajo.

Živali napovedujejo slabo vreme, kadar so nestrpne in popuščajo pri svojem delu:

- če se pajki poskrijejo in le nekateri delajo majhne mreže; kotni pajki se obrnejo v skrivališča; rega leze k tlom; lastovice letajo nizko ob vodi, da si zmocijo perutnice; petelini večkrat kikirikajo ob nenavadnem času.

Zanimiva je Pečjakova razlaga o tem, kdaj pajki napovedujejo lepo ali slabo vreme: *»Lepo vreme napovedujejo takrat, ko delajo nove mreže, stare pa popravljajo. Mreže obešajo na dolge glavne niti in celo ponoči pričnejo delati nove. Slabo vreme pričakujemo takrat, ko jih je pri delu malo ali celo nič. Če pa že kateri dela mrežo, naredi glavne niti zelo kratke. Vetrovno vreme pa pričakujemo takrat, če v sicer suhem vremenu ni nobenega pajka zunaj ali če kateri le začne delati mrežo, pa brez vzroka delo opusti in se skrije. Včasih pa že pri narejeni mreži en*

del podre in se skrije«.⁹

Pratika, koledarji: vremenske napovedi

Pri vremenskih spremembah so se ljudje v preteklosti pogosto ravnali po dogajanjih v naravi. Kmetje so pozorno opazovali naravne spremembe, *»narava jim je kazala vreme«*.¹⁰ Zato so imeli tudi do nje spoštljiv odnos. Vremenske spremembe so jih preganjale tudi k opravljanju posameznih del, predvsem v jesenskem času, ko so pričakovali hladnejše vreme.

Sicer pa je že Pečjak v *»Stoletni pratiki«* naštel še nekaj vremenskih napovedi, po katerih lahko pričakujemo, kakšno bo vreme.

Lepo vreme lahko pričakujemo:¹¹

Če barometer na visokem mirno stoji ali pa če se iz nižine znatno vzdigne; če je zrak suh; če pade obilno rose, ki dolgo ostane; če so vrhovi gora brez megle in oblakov; če sonce vzhaja svetlo rumeno; če sonce zjutraj ali zvečer žari in je le malo rdečkasto ter brez oblakov za seboj; če je mesec svetlo bel; če se luna spremeni v uri blizu polnoči; če se megla spušča k tlom; če se oblak na istem mestu manjša; če oblaki na nebu stoje kot ovčice; če se zvečer brez grmenja mnogo bliska; če se dim kadí naravnost kvišku; če plamen rad visoko plapolata.

Slabo vreme lahko pričakujemo:¹²

Če barometer pada; če je zrak vlažen; če se kamen, lapor in zidovi poté; če strune popuščajo in se les napne; če sol postane vlažna, moka kepasta; če v zaceljenih udih začne trgati; če rosa naenkrat izgine, četudi ni vetra; če se deževna mokrota brez vetra hitro suši; če rosa zjutraj izostane, čeprav ni ne oblačno ne vetrovno; če je soparno in sonce žge; če je zjutraj svetla in obilna zarja; če sonce vzhaja megleno in ima belkast obroč okrog sebe; če so zvečer za soncem temni oblaki; če po jasnem vremenu gore dobe oblake; če ima luna megljen obroč; če oblak raste; če se megle dvigajo in zgoščajo; če dim noče kvišku.

Vremenski pregovori se med seboj vsebinsko povezujejo, saj iz enega vremena lahko sklepamo drugo: *Če zime dolgo ni, kasno se še zgodi.*¹³ Če je kakšen mesec torej bolj suh, se res utegne zgoditi, da je naslednji bolj moker. Sicer pa se pogosto po vremenu določenega dne napovedujeta prihodnje vreme in letina: *Jasna velika maša (15. avgust),*

⁶ Inf. Ciril Meško, Lahonci: Ob svetkih kmetje niso delali, odpravili so se k maši (na žegnanja) ali odšli na romanja. Ker so romali ponavadi peš, so verjeli, da jim bo »Bog dal lepo vreme«.

⁷ Prav tam, str. 239. V Stoletni pratiki dvajsetega stoletja, ki jo je izdalo Katoliško tiskovno društvo v Ljubljani leta 1901, se je Pečjak ponorčeval iz »podeželskih« vremenoslovcev.

⁸ Radešček, Slovenske ljudske vraže, str. 240.

⁹ Prav tam, str. 240.

¹⁰ Inf. Ciril Meško, Lahonci.

¹¹ Radešček, Slovenske ljudske vraže, str. 241.

¹² Prav tam, str. 243.

¹³ Prav tam, str. 243.

sladko vince prinaša.¹⁴ (Če grozdje lepo zori in v avgustu postane sladko, bo dobra letina).

»Ormoški ljudski vremenar« Ciril Meško

Tudi na širšem ormoškem območju so na splošno ohranjena še številna verovanja v napovedi vremena. Pravi ljudski vremenoslovec je še danes g. Ciril Meško iz Lahoncev, ki si že več kot 40 let (od leta 1960) vsak dan natančno zapisuje vreme (temperature, padavine) in se po njem tudi ravna. Že njegov oče Maks si je zapisoval vreme, svoje vedenje o napovedovanju vremena pa je tako prenesel na sina Cirila. V dnevnike sta natančno zapisovala številna opazanja o vremenu, na osnovi primerjave vremena med posameznimi leti pa sta sklepala tudi na vreme naslednjega leta, na temperature in količino padavin. Oba sta (bila) pri ljudeh spoštovana podeželska vremenoslovca, saj je marsikdo od blizu in daleč prihajal k njima po nasvet glede vremena. To pa posebej takrat, ko so se bližala kakšna večja kmečka opravila (setev, žetev, mlatev, košnja, sušenje sena, trgatve), saj je bilo uspešno opravilo teh del odvisno tudi od lepega vremena.

V obdobju med leti 1920 in 1962 na območju Lahoncev ni bilo toče, saj so ob nevarnosti neviht »zvonili pri vaški kapeli in preganjali točo«¹⁵. V dnevnik pa je 12. julija 1962 g. Maks Meško zapisal, da je bila tako močna toča, da je stolkla prav vse. Gospod Ciril Meško ima prav tako velike izkušnje z napovedovanjem vremena. Pri tem pa opazuje tudi dogajanja v naravi in pravi, »da dokler je breg nad hišo zelen, še ni hudo« (še ni suše). Za padavine meni, da mora »priti fronta od SV«, kajti takrat bodo padavine obilne (dežne, snežne). Pri zapisovanju vremena je prišel do sklepa, da so se v zadnjih 40 letih temperature znatno zvišale (povprečno tudi za okrog 10 stopinj), količina padavin pa se je v zadnjih 40 letih zmanjšala tudi do 20%. Kot dokaz temu je tudi travnik pri hiši, ki je bil še pred leti močvirnat, danes pa je popolnoma izsušen. Tako g. Meško ugotavlja za zadnja leta pomanjkanje vode. To dokazujejo tudi številna kmečka opravila, ki so se pomaknila že v sredo meseca aprila (npr. setev koruze okrog 20. aprila, nekoč so jo sejali šele v maju). Glede napovedovanja zime pravi, da »mora sneg za miklavževo opadnoti, držati more do okoli 11. januarja, ko je najhujša zima, med 20. in 24. januarom more priti do otoplitve – sneg gre dol, zemlja se napije vode. Za svečnico pa morejo priti ohladitve in pasti more dosti snega, tako da zemlja zmrzne. Mraz more držati do jožefovega (19. marec), potlan bo

dobro leto«. Najhujša pa je golomraznica (zima brez snega). Snežna odeja namreč prepreči izhlapevanje. Pšenica »mora dati zimo skoz«, pravi g. Ciril, kajti tako se ustvarijo razmere za dobro letino. Sam se ravna po pregovoru, »če sneg 100 dni leži, žito pomori«, saj več kot 100 dni žito ne prenese snežne odeje (mraza). Za mesec april pravi, »april naj bo deževen, da kmet ne bo reven«. Če je april pretopen, gre namreč preveč vlage iz zemlje. V mesecu maju naj bo prvih 10 dni lepih, sredi maja naj pade malo dežja, konec maja pa mora biti zopet lep. Tako se bodo ustvarile dobre razmere za sušenje sena in tudi za hitro siliranje. Tudi če ni ledenih mož, bo kmalu zrela koruza in letina bo dobra. V mesecu juniju je pomemben dan petrovo (29. junija), kajti »če je na petrovo dež, bo peronospora napadla gorice in bo dobra letina v nevarnosti«. Pasji dnevi pa nastopijo med 20. julijem in 10. avgustom, ko je pričakovati vročino in malo padavin. To je tudi čas, ko si »po večini kmetje vzamemo dopust«, pravi g. Ciril. Velik vpliv na vreme pa ima po njegovem mnenju tudi luna, saj nastopijo vremenske spremembe ob polni luni; »če ob mladi luni deteljo seješ, se krave penijo«. Tako moraš vsa dela (podiranje dreves, klanje prašičev, ...) opravljati v stari luni. Tudi če so poleti »muhe in obadi sitni, je nizek pritisk in bo slabo vreme«. Ostale napovedi glede vremena pa so po pripovedovanju g. Cirila naslednje: Če na petek dežuje, bo v nedeljo sonce (petek je vremenski prerok). Tam, kjer štorklja hodi, bo dež, poplava. Ko v jeseni pridejo krokarji k nam (iz Urala), napovedujejo zimo. Tudi goske, ki letijo v jati, napovedujejo zimo in sneg. Glede toče meni, da, če ni oblakov, kljub dolgotrajni vročini ne bo toče, saj se v ozračju zadržuje suh zrak. Če pa se delajo oblaki, se kopiči hladni zrak in bo po dolgi suši nevarnost toče ali močnih nalivov. Pri kmečkih opravilih pa se g. Ciril pogosto ravna tudi po nasvetu žene. Ko mu svetuje: »Ciril, danes ne kositi, noge me bolijo!« ve, da bo zagotovo dež.

Mesečne vremenske napovedi¹⁶

Januar: prosinac, ledinek

Če v prosinci ni snega, ga še mali traven dá. Če bo prosinca mokrilo, bo polje in grozdje slabo rodilo. Če prosinca grmi, slabo vreme preti. Če prosinac zmrzuje, ne sneži, rad sušec to nadomesti. Če prosinca lisica laja, še huda zima nastaja. Če vidiš prosinca komarje igrati, je treba s senom varčno ravnati. Če v januarju drevje od mraza poka, jeseni s sadjem

¹⁴ Prav tam, str. 244.

¹⁵ Inf. Ciril Meško, Lahonci.

¹⁶ Reki in pregovori so citirani iz literature (navedene ob koncu sestavka) in so v podobni obliki znani na celotnem slovenskem območju. Posebej so citirani tisti vremenski reki, pregovori in zagovori, ki sem jih dobila od informatorjev na terenu.

preobloženo stoka. Če je toplo v januarju, spomladi se pokvari. Če v januarju ni snega, zato šele april ga dá. Če prosinca ni snega, ga mali traven da. Če prosinca sneži, rad sušec to nadomesti. Januar gorak (vroč), kmet siromak. Kadar prosinec odpira dežnike, žetve poletne ne bodo velike. Kakšno bo vreme prvi dan prosinca, tak bo veliki srpan. Prosinec mrzel, da poka, bo sadje v jeseni in moka. Prosinec mili, bog se usmili. Prvega prosinca in zadnjega sušca je zima najhujša. Toplota v januarju in vlaga, zimi v februarju na noge pomaga. V prosincu toplo, v svečanu mrzlo. V januarju toplo, v februarju hladno.

1. januar: Če na novo leto dežuje ali sneži, pravijo ljudje, da se nič dobrega ne obeta, saj bo vreme nagajalo vse leto. *Če na novo leto sneži, bo tisto leto slaba žetev.*¹⁷ Če na novo leto luči v cerkvi mirno gore, lepo in veličastno, potem bo leto dobro in mirno, rodovitno; če pa gore slabo, bo slabo, viharno tudi leto.

2. januar: Kakršno je na Makarija vreme bilo, takšno v kimovcu bo. Makarij jasen in meglen, naznanja prav tako jesen.

6. januar: Če na tri kralje jasen bo dan, za dolgo zimo hrani seno. Če so na tri kralje jamice polne vode, bomo imeli jeseni polne sode. Kralji se vrnejo, zimo obrnejo

15. januar: Če je na Pavla jasno nebo, dobra bo letina. Če na Pavla sonce sije, gornik dosti vina vlije; trikrat žito dobro dozori in po volji kmetu dobro se godi. Če Pavla dan je čist in jasen, bo zemlja sad v tem letu krasen. Če Pavla je dan oblačen, bo trebuh večkrat lačen; če megla stoji, bo mnogo bolnih ljudi. Če Pavel Pozimec nebo razjasni, letina dobra gotovo sledi. Če Pavel Spreobrnjenec po kopnem »primaha«, Jurij po snegu prijaha. Sonce na Pavla dan obilo žita in vina da; če pa sneži, žito se podraži. Kadar na spreobrnjenje Pavla sneži in dežuje, letina slaba in huda preti. Lepo in jasno Pavla dan, je rodovitnega leta znamenje.

17. januar: Če Anton z dežjem prihaja, se zemlja še dolgo napaja. Pavel da pol zime na kavelj in spravi zimo na goro. Če je na pavlovo spreobrnjeno lepo vreme, bo dobro leto; če sije sonce, bo obrodilo proso.

18. januar: Kakršno je vreme na Petra dan, tako ostalo bo mesec dan. Kolikor dni pred petrovim grmi, toliko po njem mrazi.

20. januar: Ko se Fabijan oznanja, sok v drevesih že poganja.

21. januar: Na dan Neže se kuram rit odveže.

22. januar: Če Vincenca sonce peče/sije, dobro vince v sode teče. Kakor okrog Vincenca bo, tako čez leto ostalo bo. Če Vincenc s soncem na trto posveti, na martinovo ne bo suše v kleti. *Če na Vincekov dan sonce peče in od strehe z lednih sveč teče, tisto leto dobro vince teče.*¹⁸

25. januar: Če je tega dne dopoldne megla, izpije rž, če je megleno popoldne, izpije pšenico, če pa leži megla ves dan, je po rži in pšenici.

Februar: svečan, talnik

Ako je pretoplo svečana, bo malega travna počivala brana; ako pa je mraz, se poti obraz. Če prevroče (»pregorko«) je svečana, v aprilu počiva še brana. Če jazbec na svečan pred luknjo na soncu je zdaj, gre za štiri tedne rad nazaj. Če je v februarju pretoplo, bomo v aprilu za pečjo. Kar svečana ozeleni, se rado posuši. Svečan je iztegnjen dan.

2. februar: Ako je svečnica zelena, bo velika noč snežena. Cvetna nedelja bo snežena, če je svečnica zelena. Če na svečnico sonce vzhaja na jasnem, bo še huda zima. Če na svečnico sneži, bo vuzem (velika noč) lep; če pa ne sneži, bo grd. Če je svečnica preveč moči dobila, bo zemlja med letom malo pila. Če je svečnica topla, sneg in mraz prinaša, če je mrzla, pa ga odnaša. Če je svečnica topla in sončnega vremena, bodo čebele bogate in dobrega plemena. Če na svečnico dežuje, se kmalu pomlad oglasi. Če na svečnico prej od strehe kot od sveče kane, še hujša zima, a dobra letina nastane. Če na svečnico sneži, se že vigred oglasi. Če o svečnici letijo mušice, nosimo potem še rokavice. Če se na svečnico zdani, zima rada še dolgo trpi. Če svečana mačka na soncu leži, v sušcu spet rada na peč pribeži. Kadar je na svečnico jug, je še daleč plug. Kadar je svečnica oblačna, kmetica ne bo lačna. Kolikor škrjanček prej žgoli, toliko po svečnici molči. Svečnica gorka, zelena, cvetna nedelja snežena.

2./3. februar: Svečnica dan, zima ván, »to je laž«, reče Blaž. Kadar je na svečnico dež in na blaževo lepo, veliko v jeseni vina bo. *Ob svečnici moraš imeti vsega pol: pol krme za živino in pol hrane za ljudi*¹⁹ (ob svečnici je zima na polovici in je bilo do pomladi še daleč)²⁰.

3. februar: Če je na blaževo oblačno, bo na jurijevo privlačno.

6. februar: Doroteja nas v kepo snega zavija. Odnaša rada sneg nam sveta Doroteja; če pa ne najde ga, ga

¹⁷ Inf. Ciril Meško, Lahonci.

¹⁸ Inf. Nežika Strnad, Velika Nedelja.

¹⁹ Inf. Ciril Meško, Lahonci.

²⁰ Op. avtorice.

rajši še naredi.

8. februar: Po 8. svečanu gre sonce z gora v ravnine, novembra pa z ravnine na gore.

9. februar: Se Polona v soncu odtaja, v mokrem poletju gob preostaja.

14. februar: Valentin ima ključke od korenin.

21. februar: Kakor na petrovo vreme kane, tako ves mesec ostane.

24. februar: Svet' Matija led razbija, če ga ni, ga naredi. Kadar Matija zmrzuje, še 40 dni mraza prerokuje.

Marec: sušec, sušnik

*Merc je pes, april tak ves, pa še majnika pol.*²¹ Če sušec z glavo ne zmajé, pa z repom svojim rad vijé. Če je v sušcu zemlja preveč pila, bo poleti manj dobila. Če dolgo v sušcu sneg leži, ozimna setev se morí. Če sušec prah okrog pometa, nam dobro letino obeta. Če v sušcu že igrajo se mušice, v aprilu dobre še ti bodo rokavice. Če se sušca da orati, bo treba aprila jokati. Če sušca dolgo sneg leži, to setev močno zamori. Če sušca grmi, dobra letina prihiti. Če sušca grmi, lakota beži. Če vodi sušec na paše zelene, april jih nazaj v hleve požene. Če v marcu more kmet orati, bo v aprilu moral počivati. Če marec suši, april dežuje in maj hladi, kašče, omare in sode polni. Kar že sušca zeleni, vse se rado posuši. Kolikor sušca megle, toliko poleti dež gre. Marec grmi, lakota beži. Sušca sneg smodí, travnikov pa gnojí. Sušec mišje luknje maši (s snegom). Sušca veliko megle dobro leto daje. Sušec suši, mali traven dežuje, veliki traven hladi. Tisto leto, ko v marcu grmi, lakote bati se ni.

10. marec: Če na 40 mučenikov dan zmrzuje, še 40 mrzlih noči prerokuje. Če na 40 mučenikov ni lepo, še 40 dni ne bo.²² *Kakšno je vreme na mantrnikovo, takšno bo ostalo še 40 dni. Če je v tem času že grmelo, to ni bilo dobro znamenje: Če na suhi les grmi, bo dosti ognja (poleti bo veliko grmenja, strel in požarov).*²³ Če na 40 mučencev piha, bo pihalo še štirideset dni.

12. marec: Če na gregorjevo breskve cvetijo, trije eno pojéjo. (*Lepo vreme okrog gregorjevega je pomenilo slabo letino, saj je narava prehitro oživila*). *Takšno vreme, kot je okrog gregorjevega, ostane še naslednji 40 dni.*²⁴ Po Gregorju od vsakega vetra sneg kopni.

17. marec: Če ne prej, na Jedrt gorka sapica pihlja.

Jedrt lepa, dobro letino obeta.

19. marec: Če je lepo vreme na jožefovo, veselo bo srce kmetovo. Če je na jožefovo lepo, bo koruza obrodila lepo. Če je Jožef lep in jasen, je dobre letine prerok glasen. Če se na Jožefa vreme zjasni, prežene za letino kmetu skrbi. *Kakor je vreme na jožefovo, bo do sv. Matevža; in kakor je na sv. Matevža, bo do sv. Jožefa.*²⁵

24. marec: Če Gabriela dan zmrzuje, več potlej slana ne škoduje.

27. marec: Če je na Ruperta jasno nebo, bo malega srpana ravno tako.

April: mali traven, travnik

Aprilski dež mrtvo seje. Če je april deževen, kmet ne bo reven (april mora biti moker). Če je moker april, bo kmet veliko pridelkov dobil. Če malega travna grmi, slane se kmet več ne boji. Če malega travna toplo dežuje, rodovitno leto oznanjuje. Če na veliki petek dežuje, dobro se leto napoveduje. Če se aprila vreme smeje, se bo kisalo kasneje. Če sušca sneg kazi, malega travna sneg gnoji. Če je travna presuho, kmetovalcu ni ljubo. Če pa večkrat dež rosi, v srcu to ga veselí. Če v dežju drevo cveté, nikdar sadja ne dáje. Lepo, zdravo je poletje, polno sadja dozorí. Če sončen je april in suh, bo maj za lepo vreme gluhi. Če v aprilu rado grmi, slane se bati več ni. Dež v aprilu je res božji dar iz nebes. Mali traven ima devet vremen na dan. Nič aprilu ne zaupaj, če je topel, zelen breg; burja, krivec le zasukaj, brž je mraz, pobeli breg. Slana v aprilu je bolj nevarna kot poletna toča in suša soparna. Sončen je april in suh, bo maj za lepo vreme gluhi. Več ko ima leto dni, se v aprilu vreme spremeni.

24. april: Če je Jurija dež in na Petra suša, se veseli kmetova duša. Če je na jurijevo sončno, toplo, trta bogata rodila bo. Če je na Jurija lepo, vina dosti bo. Če se o jurijevem krokar lahko v žitu skrije, mlatič dosti cepcev razbije. Če Jurij toplo vreme zakuri, pomladi odpre duri. Jurij kaže duri. Jurij zakuri in odpre nam duri. Jurij podkuri. Jurij še pred mlajem da malo sena. Na Jurija dan je pravi čas, da nam rž pokaže prvi klas. *Aprilska luža, Ivenjska suša.*²⁶

25. april: Če na Marka bliska, grmi, slane, pozebe se bati več ni.

Maj: veliki traven, cvetnik

Dež ob vnebohodu za košnjo ni pogodu. Če sušec suši, traven dežuje, maj pa hladi, kmetu se dobro godí. Če je maja lepo, je dobro za kruh in seno. Če maj se z

²¹ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

²² Kmetje so si želeli, da bi bilo tega dne lepo vreme. Op. avtorice.

²³ Inf. Slavica Novak, Hum pri Ormožu.

²⁴ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

²⁵ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

²⁶ Inf. Slavica Novak, Hum pri Ormožu.

vročino začenja, mraz še po Urbanu rad ne neha. Hladen maj ti gotovo da slame dosti in tudi sena. Kadar pride mesec maj, vpraša, če je še v koči kaj. Maj moker, rožnik mlačen, kmet bo žejen in lačen. Kdor nima o Filipu in Jakobu še voza krme, naj se gospodar preobrne. Majnika hlad, vinu in senu zaklad. Maja mora biti tri dni mrzlo, če ni na začetku, je ob koncu tako. Majnika dosti dežja, obeta v jeseni dosti vsega. Maja zmerom hlad, lepo daje zelenjad, vina, žita in sena ti obeta do vrhá. Slana v začetku maja, zorenju sadja jako nagaja. Velikega travna če pogosto grmi, se kmet dobre letine veseli. Ako je jasno telovo, bo dobra letina, vino sladko. Če dežuje na telovo, gosonice repo jedó. *Pred Binkoštjo zrela jagodica, je dobrega leta žlahtnica.*²⁷ *Če na križevu dež gre, bo iz vsake mele dobra župa*« (bo slabo leto).²⁸

4. maj: Če na florijanovo dežuje, potem vse leto dežja primanjkuje; če pa je jasno, pa tudi ni dobro, ker bo potem vse leto mnogo požarov.

12. maj: Brez dežja Pankrac in Urban (25. 5.), up dobre trgatve je dan. Če Pankraca sonce peče, sladko vince v klet poteče. Pred Pankracijem poletje, mraz pritisne še nacvetje.

12./13./14. maj: Ako trijakov dan dežuje, dobro letino oznanjuje. Trijanci ledenjaci.²⁹

13. maj: Če je pred Servacem poletje, mraz rad pritiska na cvetje. Po svetem Servati ni mraza se bati.

15. maj: Če Zofija zemlje ne poškopri, vreme poleti prida ni. Filip napija, Zofija popija. »*Pofcana*« *Zofka*^{30 31}

Saditi fižol na Florjana je dovolj zarana.

25. maj: Če je na Urbana lepo, suši se poleti seno. Če na Urbana sonce sije, jesen polne sode nalije. Če se Urbanu sonce zahoče, bo tudi poletje suho in vroče. Če Urban greje zelo, trgategv dobra bo. Če Urban suši in Vid mokri, bo prav za žejne ljudi. Kako je vreme Urbana, tako bo tudi malo srpana. Ko pa tákrat dež le rosi, trta le cvička malo rodi. Na Urbana sonce gorkó, obilno bo vino, ki bo sladkó: če pa ta dan prirosi, trta le cviček rodi. O Urbanu se mora trta videti s hriba v hrib. Urban jasen, jesen hasek

Junij: rožnik, sečnik

Če gostuje rad vihar, milo toži čebelar. Če junija sonce pripeka in vmes dežek rosi, ni treba se bati teka, obilno zemlja rodi. Če rožnega cveta pohlevno dežuje, veliko obeta, ti žita strdí. Če rožnika sonce pripeka, vmes dežek pohleven rosi, obilo nam zemlja rodi, veliko obeta žita, rži. Junija toliko dežja, da zadnji koreninici zadostuje. Lepo vreme prvega dne, kmetje se letine vesele. Kakor vreme rožnika mini, tako se grudna ponovi. Preveč dežja v rožnem cvetu, ni nič kaj po volji kmetu. Rožnik deževen, viničar reven. Rožnika mrzlo deževanje, slabo za vino in panje. Sever, ki v tem mesec uvleče, obilo žita v deželo privleče. Trta, če v soncu odveti, vina obilno obeta.

5. julij: Ciril in Metod sama god obhajata, saj tega dne rado grmi.³²

8. junij: Ako na Menarda dežuje, štirideset dni še naletuje. Ako na Menarda dežuje, se grozdje do brente kazi. Ako na Menarda je vreme lepo, najlencejši kosec pospravlja suho seno pod streho. Če se Menarda kisló drži, do konca meseca ni sončnih dni.

11. junij: Če na Barbaro dežuje, bodo jeseni grozdja polne kadi.

13. junij: Če Anton seje proso, gre Vid tretji dan pogledat, če z njim kaj bo.

15. junij: V jeseni in spomladi se rada vlačí megla, a najbolj nevarna je ob »vidovem«, ker »žito izpije«. ³³ Dež o svetem Vidu, ni ječmenu k pridu. Rožnik deževen, vincar pa reven. Če se stegneš, v dan dregneš. Če se skrčiš, v dan trčiš. Če sta dež in megla na dan Vida, je pšenica malo prida. Če trs pred Vidom odvetí, se dobrega vina nadejati smete. Pred Vidom napovedujejo muhe dneve prav suhe. Sveti Vid je češenj sit. Urbanovo sonce in Vidov dež, na dobro letino upati smeš. O Vidi se skozi noč vidi. Svetega Vida meglica, pride po vince in pšenico. Vid, dežja ne daj, da bo dobre žetve kaj.

23. junij: Do kresa suknjo oblačí, po kresu pa jo s seboj vlačí. Če vinska trta ne cvete kresnika, ostane lesnika. Če na kresni dan dežuje, orehom slabo prerokuje. Kolikor dni kukavica še po kresu kuka, toliko tednov po Mihaelu v roke še huka. Kakor vreme kresnic, takšno bo tudi žanjic. O kresi se dan obesi. O kresu je dan tako dolg, da človek, če se skrči, vanj trči; če pa se stegne, vanj dregne. O kresu je tako dolg dan, da če bi zjutraj kravo vodil, ima zvečer tele. Pred kresom prosi naj dežja, potem prositi treba ni.

25. junij: Dež na Šentjanža slabo letino naredi, sonce

²⁷ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

²⁸ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

²⁹ Ledeni svetniki po izkušnjah ljudi pogosto prinesejo pozebo. Op. avtorice.

³⁰ Inf. Krista Bombek, Velika Nedelja.

³¹ Na god sv. Zofije naj bi bilo po ljudskem verovanju lepo vreme. Deževen dan je namreč nakazoval vlažno vreme celo leto. Op. avtorice.

³² Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

³³ Kovačič, Trg Središče, str. 6.

naj se raje pratiki smeji.

27. junij: Kadar na Ladislava dežuje, dež še dolgo kraljuje. Če Ladislava moči dež po glavi, od nas se sedem tednov ne odpravi. Dež na Ladislava, poletje po vodi splava.

29. junij: Če na petrovo rado grmi, se orehi trosijo.³⁴ Če na petrovo grmi, tisto leto orehov in lešnikov ni. Če dežuje na petrovo, bodo piškavi orehi. Če je na petrovo dež, bo pšenica rjava. Če sta Peter in Pavel jasna, bo letina krasna, slaba pa, če kukavica še po petrovem kuka.

Julij: mali srpan, srpnik

Če pasji dnevi dež prinesejó, obilno sladkosti vinu vzamejó. Je tega meseca presuhó, ostane grozdje prav drobnó; če dež le včasih prirosi, se pa osoči, zdebeli. Je tega meseca presuho, ostane grozdje drobno. Je mesec moker in hladan, v gnilobi rad je sad končan. Julija hladni in mokri dnevi, prazni bodo sodi in hlevi. Mrzel in moker mali srpan – trtnemu sadu je močno v bran. Obilo če dežuje in grmi, le pičlo bo ječmena in rži.

2. julij: Ako Mati božja v dežju leto obiskuje, s hriba v tedne oznanjuje. Ako je drugi dan malega srpana grdo, še štirideset dni bo mokro. Ako je drugega dne tega meseca lepo, še štirideset dni bo ostalo tako. Leto in zima se srečata na dan Marijinega obiskanja

4. julij: Ako do Urha slišiš kukavico in Urh z Marjeto (20. julij) kače pase, posevek dobro rase.

5. in 7. julij: Ako je dež na Cirila in Metoda, oreh in kostanj domala ogloda.

10. julij: Ako je na Lovrenca in Antona (10. maj) lepo, bo še jeseni tako.

17. julij: Če je Aleš suhoparen in suh, si napravi za zimo topel kožuh.

20. julij: Ako na Marjetin dan dežuje, orehov in lešnikov ni, seno pa se ne posuši. Marjeta grom in strelo obeta. Če na Marjeto dež lije, seno na travniku zgnije.

22. julij: Magdalena rada joče kot otroče. Ako Magdalena dežuje, se dež še rad obdrži.

25. julij: Če na Jakoba dežuje, ostro zimo oznanjuje. Če je Jakob lep, bo božič mrzel, a obilna jesen – to je znano ljudem. Jakobova ajda pa Ožbaltova repa je malokdaj lepa. Kakor Jakob do poldne vremení, tako bo tudi pred božičem te dni; popoldansko vreme tega dne ti božično vreme pove. Na nebu megla 25. dne – hudo zimo napove. O Jakobu pšenica zori ali zgori;

grozdje pa na božjo pot odide in šele o Jerneju nazaj pride. Pred Jakobom tri dni lepó, rž v redu dozorela bo.

Avgust: veliki srpan, mlatnik

Če se avgusta po gorah kadi, kupi si kožuh za zimske dni. Če se megla zjutraj vzdiguje, slabo vreme napoveduje; če pa zemlja meglo posrka, lepo vreme na vrata trka. Če srpana veter zvedri, vreme še dolgo trpi. Kar avgusta se skuha, tega september ne speče. Sonce srpana grozdje mečí. Veliki srpan kar ne skuha, tudi kimavec ne prekuha. Veliki šmaren brez dežja – sladko vince bo doma.

10. avgust: Če Lovrenc je jasen, bo grozdek trdén in vincar bo glasen, prijetna jesen. Če ima Lovrenc grozd mehak, bo vina sod kaj sladak. Če je na Lovrenca lepo, tudi jeseni ne bo grdo in snega malo bo. Če Lovrenc lepo dan dočaka, vsa jesen bo potlej taka. Lovrenc deževen nam vino sladi in ajda moč po njem dobi. Vreme, ki ga Lovrenc naredi, celo se jesen drži.

15. avgust: Če velika maša mokri, mala maša praši. Če velikega šmarna sonce peče, dobro vince v sod poteče. Jasna velika maša, sladko vino prinaša. Veliki šmaren brez dežja, sladko vince bo doma.

24. avgust: Če Jerneja veter zjasni, lepo vreme še dolgo trpi. Kakor Jernej in zadnji srpan vremení, se vsa jesen drži. Po vremenu Jerneja se rada vsa jesen naredí. Slana na Jerneja – gotovo bo zijala vrana.

9. avgust: Orehe piškáve stori rad dež na Janeza glave.

31. avgust: Kakor je zadnji dan avgusta, taka jesen bo – lepa ali pusta.

September: kimavec, sadnik

Če zgodaj se selijo ptiči, bo huda zima o božiči. Kadar prve dni kimavca pogosto grmi, bo dosti pšenice, rži. Kakšen kimavec, takšen bo sušec.

1. september: Ako je na Ilja jasno, bo štiri tedne vedró. Tilen grd, meglen, grda jesen. Kakšen je Egidija dan, takšna bo cela jesen. Kako Egidija dan vstane, tako cel mesec ostane.

8. september: Ako je na malo mašo lepó, bo potem dva meseca suhó. Kakšno vreme na malo mašo nastane, rado še dva meseca ostane. Kdo po mali maši kosí, ta za pečjo suši. *Mala maša za sukno vpraša.*³⁵

21. september: Če Matej je ves jasén, bo prijetna še jesen.

22. september: Ako je Mavricija jasno nebó, vetrovi

³⁴ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

³⁵ Inf.. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

po zimi hudo brijejó. Ako Mavricija sonce sije, pozimi huda zima brije.

29. september: Ako na Mateja sonce sije, kmalu lepa jesen zasije. Na svet'ga Mateja vedro, jesen še prijetna bo. Ako svet Mihél dežuje, nadejaj zime se voljné. Do Mihaela na soncu, potem se na peči otava suši. Če pa nébes razjasnjuje, boj se zime prav trdé. Če na mihaelovo sever vleče, veliko zimo in sneg obleče. Če o Mihaelu žerjavi še ne gredó, pred božičem zime k nam ne bó. Če o Mihaelu sneg naleti, dolga se zima napoveduje. Če je pred Mihaelom jasna noč, bo tudi zima imela veliko moč. Kakor veter Mihaela, žitna cena rast bo imela; bolj ko veter se vzdiguje, višja cena narašča; če pa veter pojenja, tudi cena pada; če pa to kdaj ni res, vedi, da je zmota vmes. Za pašo Mihael leto zapre, Jurij potem ga šele odpre.

Oktober: vinotok, moštnik

Ako z drevja zgodaj listje pade, njive bodo k letu rodovitne rade. Če vinotoka mrz in veter brije, prosinca in svečana sonce sije. Če nerado pada listje z dreves, bo pomlad kaj rada polna vsa mrčes. Če nerado listje obletí, marsikdo se zime že bojí. Ko žerjav leti na tuje, zima se že približuje. Oktober je dober. Vinotoka če zmrzuje, pa prosinca pojenja. V oktobru burja, mrz – januarja sončen čas. Vinotoka deževanje, grudna vetrov divjanje. Vinotoka velike vode, grudna hudi vetrovi buče. Vreme vinotoka je aprila za poroka. Vinotok če zmrzuje, pa prosinca pojenja.

16. oktober: Če je Gal suh, oznanjuje, da ob letu suša pripotuje. Če je Gal topel in suh, bo leto, ki pride, z močo skopuh.

18. oktober: Če je vlažen in mrzel Luka, repo pokuka in osmuka, sneg pripelje. Luka pravi Urši: «Urša, spravi repo, sicer ti jo bom s snegom zabelil!» Sveti Luka v roke huka. Vlažen, mrzel Luka, kmalu sneg prikuka.

21. oktober: Če je na Uršule lepo, še lene babe nasitil bo (za tri dni deževalo bo). Če na Urše dan kmet zelje pospravi, mu ga vreme Simona in Jude (28. oktober) v nič ne pripravi. Kakor Uršule dan je, bode tudi pozimi stanje. Kakršno vreme Urša prinese, tako se rada jesen in zima obnese. Če je na Uršule dan lepo, čez tri dni deževalo bo.

28. oktober: Po svetem Simónu in Judi približa zima se tudi. Simon in Juda se s snegom prebudita. Simon in Juda sta na repo huda.

November: listopad, listnik

Če listopada mokro zemljo sneg pokrije, bo malo prida za kmetije. Listopada zmrzlina, je svečana nebó. Listopada južno, bo svečana mrzló. Listopada

zmrzlina, je svečana ne bo.

1. november: Ako na mrtvih dan dežuje, zamete zima pričakuje. Če na mrtvih dan dežuje, vreme po snegu diši. Do vseh svetih grdo, po vseh svetih lepo. Vseh svetnikov mrzel dan, božič bode v led vkopan Vseh svetnikov mrz, o martinu topel čas. Vsi svetniki radi prinesejo kak dan še vreme lepó.

6. november: Ako je na lenartovo lepo ali grdó, do božiča bo ostalo takó. Kolikor ima Lenart snega na planini, toliko ga ima božič v dolini. Lenart zemljo zaklene.

11. november: Ako je na martinje lepó, bo za tri dni grdó. Dež Martina in zmrzlina, pa pozebe ozimna. Če svet' Martin zmrzuje, kmet voljne zime pričakuje. Če Martin sonce imá, huda zima rada pride. Martin lep, veliko dá zimo; če je meglen, slabo dobimo. Če se Martinova gos po ledu plazi, o božiču navadno po blatu lazi. Če pred Martinom zmrzuje, je pred božičem povodenj (prihodnje leto ne bo češenj). Če Martin oblake preganja, nestanovitno zimo napravlja. Če je za Martina dež, je potem zmrzlina, pozebe ozimna in je tu draginja. Če na mrtvih dan deži, vreme po snegu diši. Martin naj bo suh, da pozimi raste kruh. Mrz na vse svete pomeni lep Martinov dan. *Sveti Martin rad pije in rad »lula«.*³⁶ Za Martina če je jasno, bo v treh dneh sneg; če oblačno, sneži še na ta dan. Za soncem Martina pride takoj sneg, zmrzlina; pa čeprav ta dan greje, tri dni se babje leto šteje; če zime dolgo čakati ni, se kasneje huda oglasi. Vseh svetnikov mrz – o martinjem topli čas.

19. november: Elizabeta na belem konju prijezdi (pade sneg).

22. november: Cecilije grmenje, dobre letine znamenje. Če Cecilija hudo grmi, dosti pridelka ob letu kmet dobi.

23. november: Klemen zaklene, Andrej (30. november) vse s snegom pokrije. Sneg Andreja, polju ni kaj pride odeja.

24. november: Kakršno vreme je na Ivana, tako pozimi, posebno svečana.

25. november: Sveta Kata, sneg pred vrata. Katarine dan ne laže, če po sebi prosincu vreme kaže. Vreme Katarine tudi prosinca ne mine. Katarina na belem konju prijaha (sneg prinese).

26. november: Kakršen Konrada dán, takšen bo malone ves svečán.

³⁶ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

December: grudni, grudnik

Ako se grudna bliska in grmi, drugo leto vetrov dosti buči. Ako se zmrzlna grudna ne otaja, še prosinca hujši mraz nastaja. Če v decembru bliska, grmi, za drugo leto vetrove budi. Če pred božičem dežuje, ne spridi ozimne rži. Dež in veter pred božičem, jamo koplje rad mrličem. Gruden – malokdaj priljuden. Grom in blisk o zimskih kvatirih, huda zima bo pri vratih. Grudna suh veter piska, poleti po suhi pomladi nato suša pritiska. Grudna mraz in sneg, žita dosti prinese prek in prek. Kadar v adventu jug hladi, drugo leto dosti sadja rodi. Prvi teden huda zima – osem tednov ne odkima.

4. december: Ako je na Barbaro mraz, trajal bo ves zimski čas. Ako se vidi na Barbare dan na njivi strnišče, se bo videlo potem vsak mesec (ker bo malo snega).

13. december: Dnevi od Lucije do božičnega dne vreme vseh mesecev oznanijo. Lucija krajša dan, rek vsem ljudem je znan. Kakšni so dnevi po sv. Luciji do božiča, takšni bodo po vrsti meseci vse prihodnje leto.

21. december: Kadar dan Tomaža se povečuje, zima brije le še huje.

25. december: Božični dnevi zeleni, velikonočni ledeni. Božični déž vzame rž. Če na božič dežuje, prihodnje leto močo oznanjuje. Če vidiš rimsko cesto na sveto noč sijati, dobre letine se je nadejati. Dež in veter pred božičem, koplje rad jamo mrličem. O božiču za stenó, velika noč pa za pečjó. Jasno in svetlo na sveti večer, dobre letine pogost je primer, če je pa oblačno in temno, žita bo prazno ob letu gumno. Kakršno je vreme na božični dan, tako bo še leto dan. Kolikor bliže božič mlaja, toliko hujši mraz prihaja. Kolikor ivja se o božiču na vejah blesti, toliko sadja prihodnje leto zori. Na božič vetrovno, ob letu sadja polno. O božiču zeleno, o veliki noči sneženo. O božiču se spodobi malo snega in malo boljšega belega kruha. Od božiča do treh kraljev če gosta megla nastaja, bo veliko bolezní domá. Po božiču gre dan gori, sneg dolí. Polna luna blizu božiča, južno zimo nam priča. Pred božičem moča toliko ne škoduje, kakor če po praznikih (svetkih) dalj dežuje. Sapa, ki na sveti večer piha, vse prihodnje leto ne odpiha. Slaba bo letina, revščine vir, če mokrota moti božični večer. Svetal večer bo dal jeseni poln kozolec. Sveti dan vetrovno, ob letu bo sadja polno. Zelen božič, bela velika noč.

26. december: Dež na štefanje obeta le malo žita prihodnjega leta. Če Štefana burja prinese, vinogradniku pridelek odnese.

28. december: Tepežni dan oblačen, k letu ne boš kruha lačen.

Naravni pojavi in napovedi vremena

Ako zjutraj sonce vzhaja na čistem nebu, na zahodu pa je oblačno, tedaj naj kmet povleče voz pod streho, ker bo kmalu deževalo. Ako ima mesec obroč, kaže se dež in slabo vreme. Ako zelenjava in rože po vrtu ovenijo kljub vlagi, bo kmalu deževalo. Če se z dimnika kadi proti tlom, bo gotovo slabo vreme. Če po nevihti hitro posije sonce, se gotovo še večkrat ulije. Če voda hitro se suši, suša nam preti. Če se sol zmehta in je mokra, kaže se dež. Poleti po dolinah megla se drži, popoldne bliska in grmi. Rano grmenje – pozni glad, pozno grmenje – rani glad (če zgodaj spomladi začne grmeti, je pričakovati dobre letine, lakote torej ne bo kmalu; če pa pozno grmi, ni pričakovati dobre letine).³⁷ Ljudje so se ravnali tudi po luni, kajti »če je na mladega mlaja dež, bo celi prvi krajec slabo vreme, če pa je mladega lepo vreme, bo ostalo lepo vreme vse do polne lune. Če ima mesec obroč, bo jutri pihal veter, čez tri dni pa bo padal zagotovo padal dež«.³⁸

Obnašanje živali in napovedi vremena

Ako je dosti kač, dobro bo leto. Če petelin poje popoldne, bo gotovo dež. Če pa petelin poje več dni zapored, dežuje dlje časa. Če se živina poleti v hlevu poti, bo gotovo kmalu deževalo. Če gredo zvečer kokoši pozno spat, bo drugi dan gotovo dež. Če gredo kokoši zgodaj spat, bo naslednji dan lepo vreme. Če se zgodaj preselijo ptiči, hudo čutijo zimo o božiči. Dež bo, če se krave zvečer rade pasejo in nočejo iti v hlev. Dež bo, če goske nizko letajo (tudi sneg). *Kričeče vrane prosijo sneg*³⁹. *Ko sove skovikajo, bo lepo leto*.⁴⁰ V hroščevem letu je mnogo dežja. Najzaneslivejši znanilci dežja so: regljajoče žabe; pes in mačka, ki grizeta travo; mačka, ki sili na peč; mačka, ki pije vodo; speča mačka, ki ima obrnjeno glavo proti nebu; čivkajoči vrabci; kokoši, ki gredo brez preganjanja spat; rigajoč osel. *Tudi nadležne muhe in obadi napovedujejo dež*.⁴¹

Splošne in priložnostne napovedi in dejanja o vremenu

Ako je lepo vreme o veliki noči, dobra letina že tedaj napoči. Ako je lepo vreme ob vnebohodu, je toliko klanja (kolin), da se proda; če pa tega dne rosi, je še za potrebo ni. Ako nerado drevje obletí, marsikdo se še zime bojí. Ako se čuk spomladi večkrat oglasi, tudi

³⁷ Kovačič, Trg Središče, str. 563.

³⁸ Inf. Ciril Meško, Lahonci.

³⁹ Inf. Nežika Strnad, Velika Nedelja.

⁴⁰ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

⁴¹ Inf. Krista Bombek, Velika Nedelja.

dobra letina se zglasi. Ako se polž globoko zakoplje, se huda zima prikoplje. Ako zima ne miga z rilcem, otepa z repom. Če sanjaš o mrliču, bo naslednji dan grdo vreme. Tudi ogenj in požar v sanjah naznanjata slabo vreme. Če zgodaj listje z drevja pade, se rodovitne njive narede. Če nerado pada listje z drevesa, je pomladi veliko gosenic in mrčesa. Če odpadlo listje blizu debla leži, prihodnje nam leto obilno rodi. Če hrast še listje obdrži, bo mrzaz vse zimske dni. Če je božiča drevje kosmato (polno snega), bo tudi spomladi polno cvetja. Če je dež prvi dan pasjih dni, bo deževalo štirinajst dni. *Če je zlato jutro, bo grda večerka.*⁴² Če je kvaterni dan lep, so trije za njim grdi. Če je v dežju trtni cvet, malo steče vinca v klet. Če kres dežuje, orehov ni. Če mokro zemljo sneg pokrije, bo malo prida za kmetije; če pa sneg na suha pade tla, mlatič in žanjica se smejeta. Če na pustni dan dežuje, fižol dobro obrodi. Če se ob dežju delajo mehurčki, bo deževalo še naslednji dan. Če se pust na soncu greje, se letina med dobre šteje. Če se vzdigujejo zjutraj pred sedmo megle v zrak, je to za dež znak. Če spomladi grmi, bo še grdo in mrzlo, če pa v jeseni, se leto ponovi. Če spomladi grmi, se zima ponovi. Če grmi, bo dosti gob. Če v četrtek zvečer za oblak doli gré, so v nedeljo blatne cesté. Če zelo grmi, bo malo dežja. Če zima spočetka ne piha, pa rada z repom udriha. Če zjutraj zarja pogori, kmalu dež pripodi. Če v mrzlo zemljo sneg zapade, snopja bo velika skleda. Dež za soncem mora biti, za veseljem žalost priti. Dosti snega, dosti sena. Hude nevihte ne trajajo dolgo. Iz luže v mlako priti (iz dežja pod kap). Jutranja mavrica lije, večerna mavrica pije. *Kakšna je pšenica, takšna bo ješeni gorica.*⁴³ Kadar od daleč grmi, kmalu dežuje. Kadar pada sneg, v nebesih ovce strižejo. Kadar je mokro, takrat sej pšenico. Kadar je na veliko noč megla, tisto let ne bo sliv. Kadar leži sneg 99 dni, pogine strnišče. Kadar praprot trikrat pozebe, je dobra letina. Kadar se začne dan »povračati« (krajšati), začne tudi bolj mrzlo prihajati. Kadar so hlebci na nebu, dež cvete. Kadar začne v ponedeljek deževati, hoče ves teden deževno ostati. Kadar zgodaj listje odpade, sneg potem zgodaj zapade. Kadar žari večerna zarja, pravijo, da Marija kruh peče. Kakšno je poletje, taka bo tudi zima. Kadar z neba prši, nikomur ne škoduje. Kjer se na pust megla vleče, tam bo toča uničila. Kolikor tednov po božiču prvič zagrmi, toliko tednov pred Jurijem ozeleni. Lepega vremena in sitega trebuha se človek ne naveliča. Megla ajdo polni. Na sveti večer moraš dati v žito dvanajst čebul po vrsti: katera od čebul je segnita, tisti mesec bo v naslednjem letu zelo deževen. Počasen listja pad, dosti gosenic na pomlad.

⁴² Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

⁴³ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

Pomladanska Marija (25. marec) pripelje lastovke, jesenska (8. september) jih odpelje. Prezgodaj toplo, kasneje mrzlo. Pust na soncu, velika noč na peči. Pust zjutraj oblačen, kmet ajde jeseni bo lačen. Pozimi sneg je siromakov gnoj.⁴⁴ Rano grmenje, pozno stradanje. Spomladanski sneg je kajžarski gnoj. Spomladanski dež meglico seje. Sušno leto tri močne hrani. Toča naredi reveže. Topla jesen ti oznanjuje, da se pomladi zima težko odmika. Tretji mrzaz se rad pere. Več je vredno eno poletje kot sto zim. V soboto bo dež, če je sonce v torek zašlo za oblake. Za mavrico bo dež. Velik bob in visoke krtine pomenijo globok sneg. Za slano pride kmalu dež. Zgodnje spomladansko grmenje, pozne lakote tuljenje. Zima ima železne zobe. Zima in gospodar nič ne podarita. Zima rada z repom bije, če dolgo toplo sonce sije. Žareča zarja naznanja veter.

Med kmečkimi ljudmi je še vedno ohranjenih precej vraž in zagovorov, kako »obrniti hudo uro«:

Že v preteklosti so nevihte in vremenske spremembe vzbujale v ljudeh strah. Zato so se ljudje hoteli pred naravnimi silami zavarovati z molitvami, vero v Božjo pomoč, pa tudi z zagovori in raznimi magičnimi dejanji. *Kadar se je bližala nevihta, so na območju Huma gospodinje vrgle čez hišni prag na stopnice navzkriž bürkle, greblico in veslico ter prižgale »žegnano« (blagoslovljeno) svečo, da ne bi strela »tresnila« v hišo. Cela družina je molila proti nevihti, toči in grmenju. Tudi na »svetke« (na praznike, v nedeljo) se ni smelo delat, kajti potem »bo prišla strela kot božja kazen«.*⁴⁵ Ob hudi nevihti so ljudje rekli, »da se moraš skriti pod redos, kamor strela zagotovo ne bo tresnila«. Predvsem toče so se ljudje zelo bali, ker jim je uničila ves pridelek in letino. Zato so takrat, ko so »videli svetle oblake, ki so se bližali z murske strani, začeli zvoniti z zvonikom iz humske cerkve.«⁴⁶ Tudi kadar se je iz Huma videla Ivanjščica v megli so rekli, da »bo dež šel«. Če pa je bilo jasno, so rekli, da »ne bo dež šel«.⁴⁷ Tudi topel veter je napovedoval dež. Kadar je bil močan naliv, so rekli, da se je »utrgal oblak«. Sicer pa so ljudje na splošno raje imeli sušo kot dež, ker »sedem sušnih let preživi eno mokro«.⁴⁸ Če je bilo dosti dežja, je ves pridelek zgnil, sušno leto pa je bilo boljše, čeprav je dalo skromnejši pridelek.

Zanimivi so tudi zagovori pred hudo uro, ki jih je ga.

⁴⁴ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

⁴⁵ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu

⁴⁶ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

⁴⁷ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu.

⁴⁸ Inf. Ciril Meško, Lahonci.

Nežka Vaupotič prevzela od mame že v rani mladosti: *Kadar se je bližala huda ura, je vzela »žegnano« (blagoslovljeno) vodo, krožnik, nož, greblico in bürkle ter šla nekoliko vstran od hiše. Nato je postavila krožnik in nož s konico obrnjen proti nevihti, poškopila z »žegnano« vodo, navzkriž dala bürkle in greblico, se prekrižala in trikrat ponovila: »V megle jaz vas krstím, v imenu očeta in sina in svetega duha, in vas lepo prosim, raztrgajte se med gorice in dole, da ne bote naredile nobene škode«.*⁴⁹

Tudi ga. Krista Bombek se v zvezi s »preprečevanjem« neviht spominja zanimive zgodbe: *Kadar se je bližala nevihta in je grozila toča, so na Senškem vrhu kmetje vzeli vile in jih zapičili na dvorišče. Potem so zmolili očenaš (ali zdravomarijo) in poškopili z blagoslovljeno vodo. Tako so verjeli, da se bodo obvarovali pred točo. Nekateri kmetje pa so v veri, da bi se obvarovali toče, v dvoriščna tla zasekali tudi sekiro.*⁵⁰

- Če dežuje in bi želeli, da bi bilo lepo vreme, moramo razbrcati mravljišče. Potem mravlje prosijo za lepo vreme, da si lahko popravijo mravljišče.
- Če grmi, se mora ženska obrniti proti nevarnemu oblaku, ga pokropiti z blagoslovljenim vinom in narediti čez njega križ (narediti mora devetkrat križ in zmoliti tri očenaše). Če pa naredijo tako tri ženske v fari, odženejo hudo uro in v župniji ne bo toče. Ponekod pa moli vsa družina pri mizi, da bi se obvarovala viharja, naliva, toče, strele.
- Če te dobi nevihta zunaj hiše, se skrij pod drevesa, v katera strela nikoli ne udari: gaber, bukev, brinov grm. Najnevarnejši pa je hrast, pod katerim ne smeš nikoli poiskati zavetišča.
- Če se pripravlja k nevihti, mora gospodar vzeti koso, srp in nož ter z vsakim od teh orodij trikrat narediti križ proti oblakom, nato pa orodje zapičiti v zemljo. S tem prepreči točo.
- Če z zobmi pregrizeš zrno toče, bo ta prenehala padati.
- Če narediš v prvo izdelano opeko žabo, boš imel pri delu lepo vreme in bo deževalo šele po tem, ko končaš z delom.
- *Bližajočo se nevihto spremeniš v dež, če vržeš plug ali voz v vodo.*⁵¹
- Dež prikličeš, če obleko obrneš narobe.

- *Če ženske klepetajo na cesti, se bo gotovo kak mimoidoči obregnil obnje z besedami: »Dež bo!«. Klepetave ženske bodo torej prinesle dež.*⁵²
- Hišo obvaruješ pred strelo tako, da posadiš na streho (okoli hiše) natresk (postrešnjak).
- Ko se približuje huda ura in pričakujemo nevihto s točo, mora gospodinja na hišnem pragu iz blagoslovljenega lesa narediti križ, ga presekat in s tem dejanjem prežene točo.
- Kadar se približuje nevihta, mora gospodinja zakuriti v peči z blagoslovljenim lesom, da prepreči nevihto. Če pa je nevihta že preblizu, jo to dejanje še pospeši.
- Kadar se bliža nevihta, mora gospodinja hoditi okrog hiše in kropiti na vse strani z blagoslovljeno vodo.
- Ko poleti grmi in treska, moraš v ogenj vreči suhe vejice, odlomljene iz butare in žegnane na cvetno nedeljo (zelenje presmeca). Tako preženeš nevihto.
- Kadar grmi, ne smeš imeti pri sebi kovinskega predmeta, da ne bi udarila strela vate.
- Nikoli ne smeš klepati kose pred jurijevim, temveč le brusiti; tako nam toča ne more narediti škode.
- *V okolici Šalovcev pa takrat, ko se bliža huda ura z grmenjem, bliskom in nevarnostjo toče, čez prag vržejo ven »bürkle« navzkriž; tako preženejo točo.*⁵³
- Tisti, ki poseje polje s Štefanovo soljo in jo poškopri z blagoslovljeno vodo »svetih treh kraljev«, ob nevihtah ne bo imel škode.
- Tisti, ki se prekriža, kadar se zabliška, veruje, da ne bo treščilo vanj.
- Točo preženeš z zvonovi, ki imajo takšen glas, kakršen je v oblakih; če je glas preslab, ne premaga grmenja; če je premočan, oblak razcepi in vsuje se toča.

⁴⁹ Inf. Nežka Vaupotič, Ormož.

⁵⁰ Inf. Krista Bombek, Velika Nedelja.

⁵¹ Möderndorfer, Verovanja, str. 247.

⁵² Inf. Metka Lesničar, Ormož.

⁵³ Inf. Anica Ratek, Hum pri Ormožu

Ustni viri

- Krista Bombek, Velika Nedelja 10, 2274 Velika Nedelja.
- Pavla Lah – Zemljak, Kerenčičev trg 17, 2270 Ormož.
- Metka Lesničar, Žigrova ulica 10, 2270 Ormož.
- Ciril Meško, Lahonci 6, 2259 Ivanjkovci.
- Anica Ratek, Hum pri Ormožu 70, 2270 Ormož.
- Nežika Strnad, Velika Nedelja 19A, 2274 Velika Nedelja.
- Nežka Vaupotič, Ulica Dr. Hrovata 1, 2270 Ormož.

Literatura

- Bojc, Etbin, 1980: Reki in pregovori na Slovenskem. Ljubljana.
- Družinska pratika za navadno leto 1998–1992. Ljubljana.
- Radešček, Rado, 1988: Slovenske ljudske vraže. Ljubljana.
- Kovačič, Fran, 1910: Trg Središče, krajepis in zgodovina. Maribor.
- Prek, Stanko, 1982: Ljudska modrost. Ljubljana.
- Möderndorfer, Vinko, 1946: Verovanja, uvere in običaji Slovencev. Celje.

Povzetek

Na širšem ormoškem območju je ohranjenih še veliko ustnih virov o tem, kako so ljudje našega podeželja v preteklosti napovedovali vreme. Te so žal zelo slabo zapisane v pisnih virih, zato je prav, da jih tudi s pomočjo te in podobnih publikacij dokumentiramo. Še danes se predvsem starejši ljudje ravnaajo po vremenu na osnovi svojih izkušenj iz preteklosti, pogosto pa tudi po zapovedih, pregovorih in rekih, ki so jih prevzeli v mladosti že od svojih staršev, babic, dedkov oz. »modrih« ljudi iz svojega otroštva. V zvezi z vremenskimi napovedmi so se ljudje v preteklosti ravnali predvsem po določenih dneh v letu, po svetnikih, obnašanju živali, pa tudi po lastnem počutju. Na splošno pa so ljudje v preteklosti napovedovali vreme iz življenjske nuje, saj jim je bilo to pogosto edino vodilo pri opravljanju vsakdanjega dela. Danes stare vremenske pregovore našega podeželja opuščamo, saj vemo, da se vreme le redko ravna po vnaprej točno določenih pravilih. Zavedamo se, da smo si vse znanje o vremenu pridobili skozi stoletja, na osnovi mnogih izkušenj in opazovanj. Zato smemo o prihodnjem vremenu sklepati iz sedanjega/preteklega vremena le takrat, če opazimo stalne zakonitosti